

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผ่านศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนเครือข่ายสถาบันการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ กว่า ๘๐ โครงการล้วนให้องค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการสื่อสาร เผยแพร่สู่สาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง อย่างไรก็ตามผลการดำเนินงานวิจัย และองค์ความรู้ที่ได้ของชุมชนท้องถิ่นยังต้องการการสื่อสารและเผยแพร่สู่ชุมชนท้องถิ่นและสาธารณะ ผ่านการพัฒนาทักษะของนักวิจัยชุมชนอย่างสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน ดังนั้นเพื่อตอบสนองการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเจตนารมณ์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ด้านการสื่อสารและเผยแพร่ผลการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเกิดแนวคิดการดำเนินโครงการวิจัย แนวทางการเสริมสร้างทักษะด้านการสื่อสารและเผยแพร่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ (๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการสื่อสารและการเผยแพร่งานวิจัยของโครงการวิจัยชุมชนที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน (๒) เพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างทักษะของนักวิจัยชุมชนในการสื่อสารและการเผยแพร่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของพื้นที่ชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาตนเองได้ โดยเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม อันประกอบไปด้วย (๑)ผู้ประสานงานและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนเครือข่ายสถาบันการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ (๒) หัวหน้าโครงการและนักวิจัยชุมชน (๓) ผู้สนใจด้านการสื่อสารและเผยแพร่ในชุมชน งานวิจัยนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่คือ พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน เป็นพื้นที่เดียวกันพื้นที่ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ภายใต้การดูแลของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนเครือข่ายสถาบันการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ระหว่างการทำงานและสิ้นสุดโครงการ ระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๕๗ ถึง ๒๕๖๐ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒๒ โครงการ โดยเลือกจากความสมัครใจของนักวิจัย/เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนฯ อย่างน้อย ๑๑ โครงการ จำนวน ๔๖ คน รวมทั้งผู้ประสานงานและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนเครือข่ายสถาบันการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔ คน ทั้งนี้มีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ระหว่างการทำงานและสิ้นสุดการดำเนินงาน โดยจำแนกเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ๑๘ โครงการ และจังหวัดลำพูน ๔ โครงการ ขอบเขตของเนื้อหา คือ เป็นการติดตามประเมินสถานการณ์ด้านการสื่อสารและการเผยแพร่ผลการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งครอบคลุมไปถึงรูปแบบการสื่อสาร เนื้อหาการสื่อสาร กลุ่มเป้าหมาย และช่องทางการสื่อสาร การสำรวจความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารและเผยแพร่ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยคือ การศึกษาจากเอกสาร การจัดประชุมกลุ่มย่อย ๕ ครั้ง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สถานการณ์ด้านการสื่อสารและการเผยแพร่ผลการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ช่องทางการสื่อสาร รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการสื่อสารและการเผยแพร่ ศึกษาความต้องการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารและเผยแพร่

จำนวน ๕ ครั้ง ติดตั้งความรู้ด้านการสื่อสารและการผลิตสื่อตามผลสำรวจความต้องการของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจำนวน ๕ ครั้ง ประเมินความพึงพอใจในการอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตสื่อ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการกระบวนการจัดทำสื่อในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม จำนวน ๒ ครั้ง และการติดตามประเมินผลการจัดทำสื่อและการเผยแพร่ ๑ ครั้ง

งานวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการเสริมสร้างทักษะของนักวิจัยชุมชนในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สกว.โดยมีข้อค้นพบว่าสถานการณ์ ด้านการสื่อสารและการเผยแพร่งานวิจัยของโครงการวิจัยชุมชนที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนแต่ละโครงการส่วนใหญ่จะมีทุนทางด้านการสื่อสารครบทุกช่องทางทั้งทาง On air On Line และ On Ground โดยกลุ่ม ที่สื่อสารผ่านช่องทาง On air มีอยู่จำนวน ๕ กลุ่มได้แก่ (๑) กลุ่มชุมชนเทศบาลตำบลวังผาง (๒)กลุ่มชุมชนเทศบาลตำบลบ้านธิ (๓)ชุมชนการเคหะหนองหอยแขวงกาวิละ (๔) กลุ่มตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด และ (๕) กลุ่มชุมชนวัดเกต ส่วนกลุ่มที่สื่อสารผ่านช่องทาง On Line มีจำนวน ๗ กลุ่ม ได้แก่ (๑)กลุ่มชุมชนบ้านธิ (๒)ชุมชนการเคหะหนองหอยแขวงกาวิละ (๓) ชุมชนบ้านป่าเกี๊ยะ ต.หนองผึ้ง อ.สารภี (๔)กลุ่มชุมชนตำบลตลาดขวัญ อำเภอดอยสะเก็ด (๕)กลุ่มชุมชน อ.พร้าว (๖)กลุ่มชุมชนวัดเกต และ (๗) Node CMU ส่วนช่องทาง On Ground มีกลุ่มที่สื่อสารผ่านช่องทางนี้ กว่า ๘ กลุ่มเลยทีเดียว ได้แก่ (๑) กลุ่มเทศบาลตำบลวังผาง (๒) กลุ่มชุมชนบ้านธิ

(๓) ชุมชนการเคหะหนองหอยแขวงกาวิละ (๔) กลุ่มบ้านป่าเกี๊ยะ ต.หนองผึ้ง อ.สารภี (๕) กลุ่มชุมชนตำบลตลาดขวัญ อำเภอดอยสะเก็ด (๖) กลุ่มอำเภอพร้าว (๗) กลุ่มวัดเกต และ (๘) Node CMU โดยสามารถสรุปได้ว่าผู้ใช้จากโครงการวิจัยต่าง ๆ ใช้ช่องทางสื่อประเภท ON AIR ค่อนข้างน้อยกว่าทุกช่องทางสื่ออื่น โดยเป็นสื่อ ON AIR ประเภทเสียงตามสาย วิทยุชุมชน และสื่อบุขทางช่องทางทีวีชุมชน กลุ่มเป้าหมายจะเป็นคนในสังคมวงกว้าง เช่น การทำสื่อบุขและคลิป โดยการนำเสนอเนื้อหาที่ค้นพบจากงานวิจัย เช่น ข้าวเหลือง ข้าวซอยฮ้อ รวมไปถึงประเด็นความต่างของศาสนา ข้อห้าม วัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมของศาสนาอิสลามทางช่อง White channel ของมุสลิม เป็นต้น ส่วนช่องทาง ON LINE นั้นกลับเป็นที่นิยมเพิ่มขึ้นในยุคสมัยนี้ เนื่องจากการเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็น Face book แฟนเพจ และ Line ตามด้วย website โดยมีเนื้อหาเพื่อการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ ที่น่าสนใจคือเพื่อประกาศ “บุคคลต้นแบบ” ในการดูแลตนเองระหว่างป่วยเป็นเบาหวานและความดันผ่าน face book หรือแม้แต่ การใช้ line เพื่อสื่อสารระหว่างกลุ่มซื้อขายผักโดยตรงและสื่อสารกิจกรรมดำเนินงาน ของโครงการวิจัย และสำหรับช่องทางสื่อ ON GROUND นั้น กลับเป็นช่องทางที่ใช้สื่อสารกับคนในชุมชนได้หลากหลาย ตรงเป้าและยังสร้างความผูกพัน ให้คนในชุมชนเข้าใจกันมากขึ้น เช่น โครงการวิจัย “การพัฒนาแบบการขยายผลการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน” มีการจัดกิจกรรมทอดผ้าป่า รับบริจาคขยะรีไซเคิล และการจัดประกวดหมู่บ้านสะอาด จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารและเผยแพร่ นั้นจะเห็นได้ว่า จากผลสำรวจความต้องการผลิตสื่อและใช้สื่อแล้ว สื่อใหม่

กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่งในการที่กลุ่มเป้าหมายต้องการที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการผลิตสื่อของตนเองโดยการผลิตสื่อในรูปแบบ CL CLIP เป็นความต้องการอันดับแรกของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการที่จะพัฒนาทักษะการผลิตสื่อรูปแบบนี้ เนื่องจากเห็นว่ามีที่น่าสนใจ สั้น กระชับ ตรงประเด็น และเป็นภาพเคลื่อนไหว ส่วนการทำ QR CODE และ POSTER นั้น ผู้ผลิตสื่อจากโครงการต่าง ๆ ขึ้นขอการเสริมสร้างทักษะนี้ เนื่องจากเป็นผลงานส่วนตัวและทำออกมาเห็นเป็นรูปเป็นร่างใช้งานได้เลย และมีขั้นตอนไม่ซับซ้อนสามารถทำคนเดียวได้ เพียงแต่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์และรสนิยมในการออกแบบงานให้น่าสนใจ และสุดท้ายบทเรียนที่ได้จากกระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม โดยได้บทเรียนที่ได้เรียนรู้ ผ่านกระบวนการ ๓P คลิปท่องเที่ยวสามได ที่บ้านธิ จ.ลำพูน โดยผู้วิจัยมีการติดตามในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนถ่ายทำติดตามตั้งแต่การคิดประเด็น การเล่าเรื่อง ใครเป็นคนเล่า การประสานงานขอสัมภาษณ์และถ่ายทำ การเขียนสคริปต์และสตอรี่บอร์ด ขณะถ่ายทำได้ทำการติดตามดูการจัดการกับมุกกล้อง เสียง นักแสดง ให้เป็นไปตามแผนการถ่ายทำ และหลังการถ่ายทำ ได้ทำการติดตามตั้งแต่การตัดต่อ การเลือกดนตรีประกอบ เทคนิคที่ใช้ จังหวะการตัดต่อ และสุดท้ายขั้นตอนการเผยแพร่ พบว่ารูปแบบ และเวลาของสื่อที่ผลิตออกมามีความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายและช่องทางการสื่อสาร เช่น คลิปที่มีความยาวเหมาะสมในการ On line นั้นเวลามาตรฐานในการเผยแพร่ไม่ควรเกิน 3 นาที เป็นต้น นอกจากนี้ทีมวิจัยได้จัดทำกระบวนการเพื่อค้นหาความคาดหวังที่ต้องการเรียนรู้สื่อรวมทั้งข้อจำกัดในการสื่อสารภายในทัศนสถานหญิง จ.เชียงใหม่ พบว่ามีข้อจำกัดคือ ห้ามถ่ายภาพหน้าผู้ต้องขัง ภาพที่เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย ส่วนภาพผลิตภัณฑ์ฝีมือผู้ต้องขังสามารถถ่ายและเผยแพร่ได้ การให้เครดิตผู้ถ่ายกรณีเป็นผู้ต้องขัง จะมีรูปแบบการให้เครดิตเป็นชื่อรวม ฉายา แต่จะ ไม่ใส่นามสกุล อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ทุกครั้งจะต้องนำข้อมูลมาให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบก่อนเผยแพร่เสมอ

ข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการที่งานวิจัยจะเคลื่อนต่อไปได้นั้นประกอบไปด้วยแนวคิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมที่ว่าการให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจในการกำหนดสื่อที่เข้าถึงได้ และเป็นรูปแบบที่ถนัด เน้นการออกแบบให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารได้แสดงบทบาทร่วมกัน ซึ่งอาจมีหลายระดับ เช่น การรับสาร การถกเถียงและให้ข้อมูล การปรึกษาหารือกัน เป็นต้น.